

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven op locatie 'Achter 't
Holthuis' te Twello, gemeente Voorst
(Gld.), fase 1.**

M.J.M. de Wit

ARC-Rapporten 2003-92

Groningen
25 april 2003
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

Provincie	Gelderland
Gemeente	Voorst
Plaats	Twello
Toponiem	Achter 't Holthuis
Kaartblad	33O
Coördinaten	205.000/472.200
Periode	Bronstijd/IJzertijd
Type object	Nederzetting
Type bodem	Enkeerdgronden op zand
Geomorfologie	Dekzandrug

1.2 Aanleiding van het onderzoek

Aan de oostkant van Twello is een gebied van ca. 19 ha door de gemeente Voorst aangewezen als bestemmingsterrein voor nieuwbouw. Het terrein, dat als toponiem 'Achter 't Holthuis' heeft, bestaat uit zowel akkerland als uit een sportveldencomplex. De sportvelden, thans in gebruik door de voetbalverenigingen V & K en Avanti, zullen in de toekomst worden verplaatst naar een nieuwe locatie ten zuiden van Twello, 'Noorddijken' genaamd.

In het najaar van 2000 is op het bestemmingsterrein door Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) uitgevoerd. Deze AAI bestond uit twee fasen. Tijdens de eerste fase, bestaande uit een karterend booronderzoek (AAI-I), werd duidelijk dat op de hogere delen van het gebied archeologische indicatoren aanwezig zijn. Tijdens de tweede fase zijn deze delen, die ongeveer de helft van het totale bestemmingsterrein beslaan (ca. 10 ha), onderworpen aan een gedetailleerd booronderzoek (AAI-II; Krist 2000). Uit het AAI bleek dat zich op bepaalde delen van het gebied een restant van een esdek bevindt. Esdekken zijn in de Middeleeuwen ontstaan door het op het land opbrengen van plaggen en mest, teneinde de vruchtbaarheid van de bodem te bevorderen. Het esdek vormt een bescherming voor eventuele archeologische sporen en vondsten, die zich in het onder het esdek liggende dekzand kunnen bevinden.

Naar aanleiding van de resultaten van de AAI werd de gemeente Voorst door mw. F. de Roode, provinciaal archeoloog van Gelderland, aanbevolen op die delen van het plangebied waar zich een minstens 20 cm dik esdek bevindt, een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uit te laten voeren. Dit IVO wordt in twee fasen uitgevoerd, het eerste op de delen van het gebied die als akkerland in gebruik zijn en het tweede op de delen die nu nog worden gebruikt als sportvelden. Deze laatste kunnen pas worden onderzocht wanneer de sportvelden zijn verplaatst naar de nieuwe locatie 'Noorddijken'.

De eerste fase van het IVO is op maandag 3 t/m woensdag 5 maart 2003 uitgevoerd door ARC bv. Het veldteam bestond uit mw. drs. E.C.M. Groenewoud (assistent veldtechniek), drs. S.J. Tuinstra (veldarcheoloog), dhr. M. Wiersma (grond-

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

werk) en mw. drs. M.J.M. de Wit (dagelijkse wetenschappelijke leiding en veldtechniek). De graafmachine werd geleverd door fa. De Haan uit Busslo met als machinist dhr. J. Kooiker.

1.3 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksterrein ligt tussen de sportvelden van voetbalvereniging Avanti en de straat 't Holthuis. Hier liggen drie percelen akkerland. Op het middelste perceel zijn de proefsleuven aangelegd.

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek dient antwoord te geven op een aantal onderzoeksvragen, zoals die zijn opgesteld in het Programma van Eisen (PvE):

- 1 Zijn in de uit te graven sleuven archeologische grondsporen en/of resten aanwezig?
- 2 Waaruit bestaan deze archeologische resten?
- 3 Wat is de aard en de omvang van de vastgestelde archeologische sporen?
- 4 Op welk niveau zijn eventuele grondsporen leesbaar en hoe duidelijk tekenen de sporen zich af?
- 5 Wat is de datering en conservering van de grondsporen en de archeologische resten?
- 6 Welke typen sites en/of *off-site* patronen vertegenwoordigen deze archeologische resten?
- 7 Bevatten grondsporen en afzettingen paleo-ecologische resten?

1.5 Werkwijze

Op het onderzoeksterrein zijn twee proefsleuven aangelegd, beide met een afmeting van 75×5 m. De eerste proefsleuf is NNO-ZZW georiënteerd en de tweede NWW-ZOO. De proefsleuven zijn onderverdeeld in vier werkputten, de eerste proefsleuf in werkputten 1 en 2 en de tweede proefsleuf in werkputten 3 en 4 (afb. 2). Volgens het puttenplan van het PvE zouden tijdens fase 1 van het IVO proefsleuven 1 en 2 moeten worden aangelegd, met proefsleuf 3 als optionele sleuf (afb. 3). Tijdens het uitzetten van de proefsleuven bleek echter dat proefsleuf 1 op de sportvelden van Avanti ligt. In overleg met dhr. Meijerink van de gemeente Voorst is vervolgens besloten proefsleuf 3 aan te leggen en proefsleuf 1 bij fase 2 te betrekken.

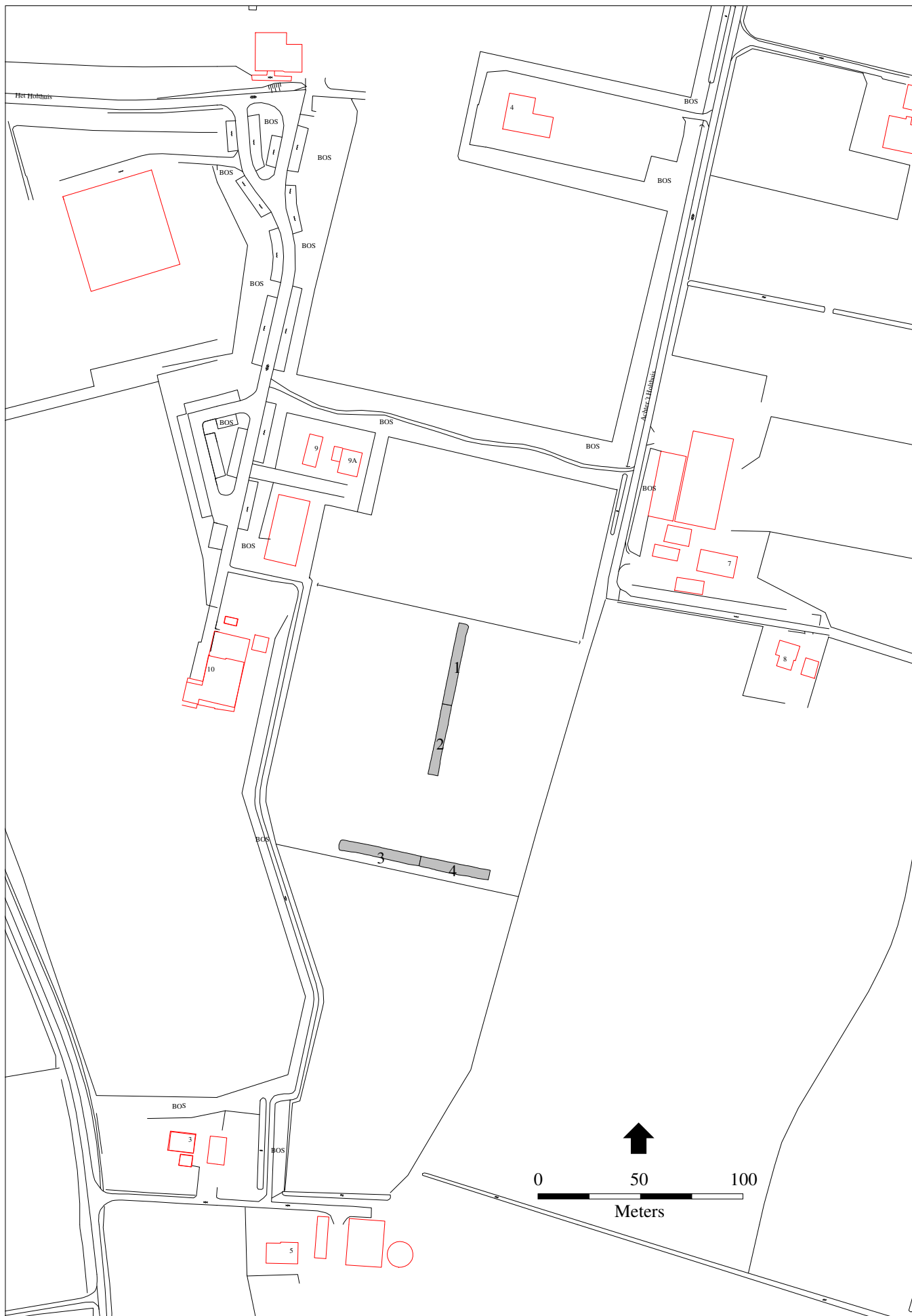
De proefsleuven zijn als volgt aangelegd: Met de graafmachine werd voorzichtig schavend de bouwvoor en het esdek verwijderd totdat de bovenkant van het dekzand werd bereikt. Hier bevindt zich het archeologische sporenvlak. Het vlak is getekend (schaal 1:50), gefotografeerd en de hoogte van het vlak en de sporen ten opzichte van het NAP is bepaald. Werkputten 1 en 2 liggen hoger dan werkputten 3 en 4. Het vlak in werkputten 1 en 2 is gemiddeld 6,03 m +NAP, tegenover 5,68 m +NAP in werkputten 3 en 4. Van alle proefsleuven is één van de lange profielen getekend (schaal 1:20). Een klein deel van de sporen is gecoupeerd, dat wil zeggen dat de helft van het spoor is weggeschaafd zodat de diepte en de vorm van het spoor in profiel duidelijk worden. De coupes zijn getekend (schaal 1:20) en gefotografeerd. Daarna zijn de gecoupeerde sporen afgewerkt. Vondsten die bij het aanleggen van het vlak en bij het couperen van de sporen zijn aangetroffen, zijn verzameld. Aangezien een archeologische vindplaats bij een vooronderzoek zo intact mogelijk moet blijven met het oog op het eventueel beschermen ervan, mag tijdens een proefsleuvenonderzoek slechts tien procent van het totale aantal sporen nader worden onderzocht. Couperen tijdens een proefsleuvenonderzoek wordt primair gedaan om de kwaliteit van de sporen te bepalen en vondsten te verkrijgen die kunnen bijdragen tot een betere datering van de vindplaats. Na afloop van de werkzaamheden zijn de proefsleuven weer dichtgegooid.

2 Resultaten

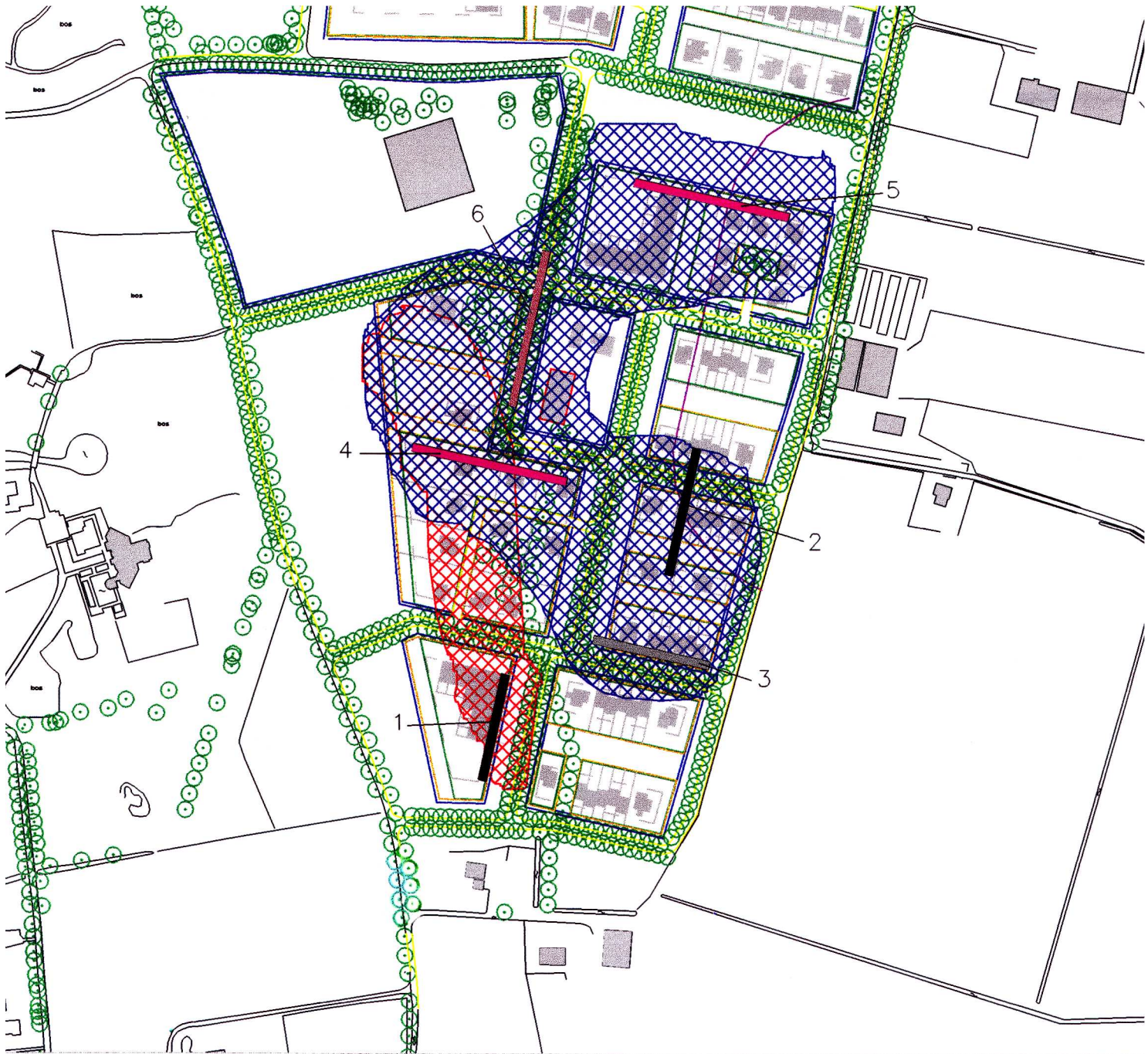
2.1 Sporen en structuren

Een overzicht van de in de werkputten aangetroffen sporen en structuren wordt gegeven in afbeelding 4.

In werkputten 1 en 2 (proefsleuf 2) zijn geen archeologisch interessante sporen en/of structuren aangetroffen. In beide werkputten konden voornamelijk natuurlijke en recente verstoringen worden herkend. De recente verstoringen bestaan uit ploegvoren en een aantal kuilen. Tevens is een deel van een greppel aangetroffen (spoor 4). Op de overgang van werkputten 1 en 2 is een aantal langwerpige sporen aangetroffen die geïnterpreteerd kunnen worden als esgreppels. Esgreppels hebben een Middeleeuwse datering en werden gegraven bij wijze van grondverbetering. Voordat de schrale zandgrond gereed werd gemaakt als landbouwgrond, werden er eerst greppeltjes gegraven. Deze werden opgevuld met organisch mate-

Afbeelding 2 Puttenkaart. Kaart: B. Schomaker.

Voorkomen houtskool	Proefsleuf fase 1	Proefsleuf fase 1 (optioneel)
Voorkomen aardewerk	Proefsleuf fase 2	Proefsleuf fase 2 (optioneel)

Afbeelding 3 Kaart met de proefsleuven zoals ze volgens het PvE moeten worden aangelegd.

riaal (plaggen en mest). Bovenop deze esgreppels ontstond het esdek, doordat men gedurende vele jaren plaggen en mest over het land uitstrooide. In de esgreppels in werkput 1 is echter zeer veel recent materiaal gevonden, met name metaal. Gezien de bodemopbouw in werkput 1 (zie 2.2) is het aannemelijk dat dit recente vondstmateriaal uit de bouwvoor afkomstig moet zijn. In één van de esgreppels (werkput 1, spoor 25) is een scherfje (post-)Middeleeuws aardewerk aangetroffen (zie 2.3).

In werkputten 3 en 4 (proefsleuf 3) hebben wel archeologisch interessante sporen opgeleverd. Deze sporen bestaan uit een aantal kuilen en één paalkuil. De sporen tekenen zich duidelijk af in de C-horizont en zijn lichtgrijs tot bruingrijs van kleur. De meeste sporen bevinden zich in werkput 4. In werkput 3 is een deel van een greppel aangetroffen (spoor 4). Deze heeft dezelfde oriëntatie als de greppel in werkput 1 (spoor 4); wellicht gaat het hier om één en dezelfde greppel. De greppel is ten opzichte van het vlak ca. 15 cm diep. Uit de greppel in werkput 3 is een brokje huttenleem en een scherfje prehistorisch aardewerk aangetroffen (vondstnummer 14). Echter, gezien de duidelijkheid van het spoor in het vlak en de zeer donkere vulling, die overeenkomt met die van de recente sporen in werkputten 1 en 2, is de auteur toch geneigd aan de greppel eerder een recente dan een prehistorische datering te geven. Een aantal sporen is gecoupeerd, nl. twee kuilen (werkput 3, spoor 2 en werkput 4, spoor 3) en de paalkuil (werkput 4, spoor 7). De algehele kwaliteit van de sporen is goed; de kuilen gaan nog 50 cm (werkput 3, spoor 2) en 15 cm (werkput 4, spoor 3) diep t.o.v. het vlak en de paalkuil 18 cm. In een aantal sporen zijn vondsten gedaan, hetzij bij het aanleggen van de werkputten, hetzij bij het couperen van de sporen.

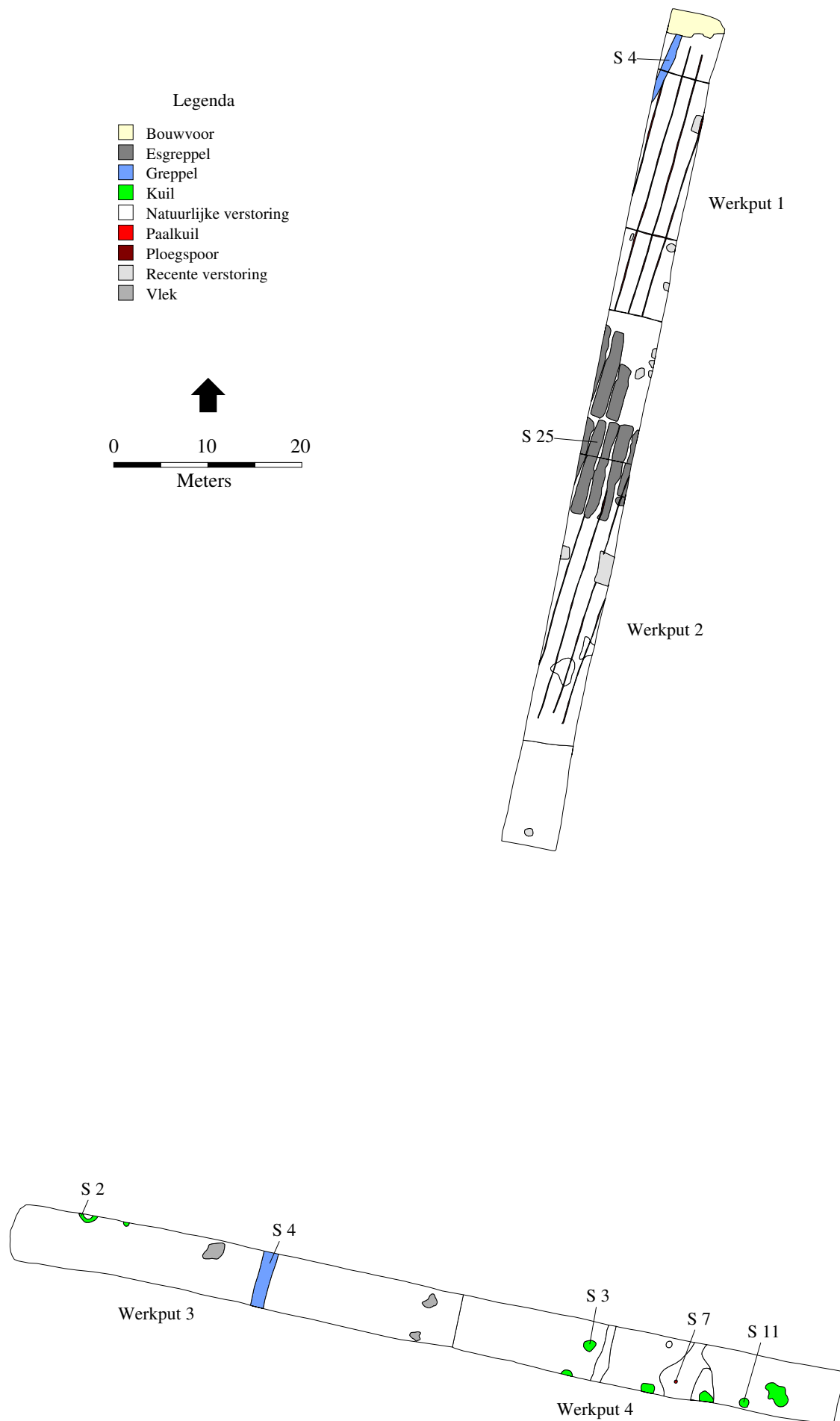
2.2 Profielen

Van werkputten 1 en 2 is het westprofiel gedocumenteerd en van werkputten 3 en 4 het noordprofiel. De opbouw van de profielen is vrij eenvoudig: onder de bouwvoor bevindt zich in werkputten 2, 3 en 4 een pakket esdek, met daaronder de natuurlijke ondergrond, de C-horizont. In werkput 1 ligt de bouwvoor direct op de C-horizont, het terrein lijkt hier te zijn afgetopt. In werkput 2 is na ongeveer 10 m (van noord naar zuid gerekend) een dun laagje esdek te zien van ca. 10 cm dik, dat naar het zuiden toe in dikte toeneemt tot uiteindelijk 30 cm. In werkput 3 is de gemiddelde dikte van het esdek 30 cm en in werkput 4 20 cm. Het esdek in werkput 4 wordt naar het oosten toe dunner en heeft aan de uiterste oostkant van de werkput een dikte van slechts 10 cm.

Het pakket esdek is dus het dikst aan de zuidkant van werkput 2 en in werkput 3. Naar het noorden (werkput 1) en het oosten (werkput 4) toe vermindert het in dikte of is zelfs helemaal niet meer aanwezig.

2.3 Vondsten

Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat uit scherven aardewerk, natuur- en vuursteen, een brokje huttenleem, houtskool, een pijpekop, een glasscherf, een stuk dakpan en metaal. De pijpekop, de glasscherf, de dakpan en het metaal hebben een recente datering en zijn allen afkomstig van het vlak en uit de recente verstoringen en esgreppels van werkput 1.

Afbeelding 4 De proefsleuven met de sporen. Kaart: B. Schomaker.

Aardewerk

Het aardewerk is, afgezonderd van een ((post-)Middeleeuws) geglazuurd scherfje uit een esgreppel in werkput 1, handgevormd en zachtgebakken. Het heeft een (licht)bruine tot roodbruine kleur en een steengruismagering. Sommige scherven hebben een kiezel-magering. Sommige scherven zijn aan de binnenkant en op de breuk donkergrijs van kleur. Alle scherven betreffen onversierde wandscherven, er zijn geen randscherven of delen van bodems aangetroffen. De kwaliteit van de scherven aardewerk is over het algemeen goed. Slechts de scherven van vondstnummer 13 (losse vlakvondsten werkput 4) zijn in minder goede staat. Aan de scherven aardewerk kan een prehistorische datering worden toegeschreven. Gezien het baksel en de steengruismagering kan gedacht worden aan een datering in de Bronstijd en/of IJzertijd (ca. 2000 v. Chr.–0). De scherven zijn afkomstig uit werkputten 1 (vlak), 3 en 4 (vlak en sporen).

Steen

Onder het vondstmateriaal bevinden zich twee brokken natuursteen en drie stuks vuursteen, waaronder een kling. De overige twee stukken vuursteen zijn onbewerkt; één ervan lijkt verbrand te zijn. De kling (vondstnummer 4) is een vlakvondst uit werkput 1, de andere stukken vuursteen zijn afkomstig uit werkputten 3 (spoor 2) en 4 (spoor 3).

Overig

In spoor 4 van werkput 3 is een brokje huttenleem aangetroffen. Uit werkput 4 is houtskool afkomstig, zowel los van het vlak als uit een kuil (spoor 11).

3 Conclusie en aanbeveling

3.1 Conclusie

Het onderzoek heeft aangetoond dat een deel van het onderzoeksterrein archeologische waarde heeft. Het gaat hierbij om het terrein rond werkputten 3 en 4. De aanwezige archeologische sporen en vondsten tonen aan dat hier in de Brons- en/of IJzertijd bewoning heeft plaatsgevonden. Met name het terrein rond werkput 4 is interessant. In deze werkput zijn de meeste sporen gevonden en de kans is groot dat zich er in de nabije omgeving van deze werkput nog meer kunnen bevinden. In zowel het vlak als in spoor 11 van werkput 4 is houtskool aangetroffen. Botanisch onderzoek naar het houtskool zou iets kunnen zeggen over het landschap ten tijde van de prehistorische bewoning. De kwaliteit van de bodemopbouw en de sporen en vondsten is in werkputten 3 en 4 over het algemeen goed.

Ditzelfde kan niet gezegd worden over het terrein waar werkput 1 is aangelegd. Hoewel uit werkput 1 een aantal losse archeologische vondsten is geborgen (aardewerk en een vuurstenen kling), is het terrein zeer verstoord. Het terrein is afgetopt, het esdek is verdwenen en overal in de werkput zijn recente verstoringen aanwezig. Mochten er archeologische sporen in of rond werkput 1 aanwezig zijn geweest, hetgeen mogelijk is gezien aanwezigheid van de vondsten, dan zullen deze reeds verloren zijn gegaan.

Hoewel de bodemopbouw in werkput 2 er een stuk beter uitziet dan in werkput 1, zijn ook hier veel recente verstoringen aangetroffen. In deze werkput zijn geen archeologische sporen en/of vondsten gedaan.

Volgens de archeologische database Archis is uit de omgeving van Twello slechts één archeologische waarneming uit de Bronstijd en/of IJzertijd bekend.¹ Het gaat om crematiegraf met kringgreppel dat dateert uit de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd (waarnemingsnummer 32920). Het graf is ten westen van Twello aangetroffen, bij de aanleg van een rondweg.

De archeologische sporen die op tijdens de AAI's en het IVO door middel van proefsleuven op 'Achter 't Holthuis' zijn gedaan, zijn de enige tot nu toe in de omgeving van Twello bekende nederzettingssporen uit de Bronstijd en/of IJzertijd.

3.2 Aanbeveling

In eerste instantie moet altijd getracht worden archeologische vindplaatsen te beschermen. Indien dit niet mogelijk is, wordt de gemeente Voorst aangeraden het gebied ten noordwesten van werkput 3 en rond werkput 4 nader archeologisch te laten onderzoeken, zodat de nederzettingssporen zo volledig mogelijk kunnen worden gedocumenteerd. Dit kan in de vorm van een (kleine) opgraving of bijvoorbeeld een bouwbegeleiding.

Literatuur

Krist, J.S., 2000. *Aanvullende Archeologische Inventarisaties I en II, Achter 't Holthuis en Noordijken*. Groningen (ARC-Briefrapport).

¹Naast de resultaten van de AAI's op Achter 't Holthuis, die tevens in Archis zijn geregistreerd (waarnemingsnummers 45734 en 45735).